

of a critical mass of countries' intellectual potential ; 3) the complexity of socio-political problems; 4) activation of public opinion. Waves are analyzed (the first generation is the Think tanks that arose before the Second World War; the second wave – the emergence of Think tanks in OECD countries (Organization for Economic Cooperation and Development); the third wave – the worldwide boom of the emergence of Think tanks in the late 1970s; the fourth wave – the transnationalization of Think tanks in the new millennium) and the reasons for the growth of the number of Think tanks (informational and technical revolution; the end of the state monopoly on information; the growth of complexity and specificity of political problems; the growth of the state; the crisis of trust in the state and elected officials; globalization and the increase in the number of state and non-state actors; the need for timely and accurate information and analysis), as well as general factors that contribute to the existence of Think tanks.

Summarized that the intellectual industry as a specific type of organization of research and consulting work began to be institutionalized in the early 20th century in the United States for the implementation of strategic research on government and corporate orders. It is in this country where expert-analytical organizations are the most developed and play a significant role in public policy. Currently, expert-analytical centers exist in almost every country with a population exceeding several million people, and at least a little of intellectual freedom. Their size and scope of activities can vary – from international institutions with a large number of employees to local organizations with personnel of one or two people. These organizations operate in different political systems and include a wide range of institutions with different organizational forms. And although all these organizations perform the same basic function – they bring their knowledge and competence into the political process, not all of them have an equal degree of financial, intellectual and legal independence. Depending on the nature of the national political system that has developed in a particular state, a specific model of interaction of expert-analytical structures and customers of their activities is being built.

Key words: think tanks, analytical centers, public policy, public policy analysis.

УДК 325.744

О. В. САГАН

ПОЛІТИКА І ТЕХНОЛОГІЇ ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІЗМУ Й ТЕРОРИЗМУ В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ

Аналізуються особливості стратегії «м'якої сили», яку починаючи з 2006 року почав активно впроваджувати уряд РФ у протидії тероризму і ек-

---

© САГАН Ольга Володимирівна - аспірантка Національного інституту стратегічних досліджень

стремізму. Розкриваються основні напрями політики уряду щодо протидії екстремізму і тероризму, зміст і форми профілактичної роботи органів державної влади, інститутів громадянського суспільства і молодіжних організацій у попередженні екстремізму і тероризму. Визначено особливості співпраці спецслужб РФ із ЗМІ в умовах медіа-інформаційного екстремізму.

Ключові слова: тероризм, екстремізм, радикальні організації, медіа-інформаційна протидія.

Сagan O. B. Политика и технологии противодействия экстремизму и терроризму в Российской Федерации

Анализируются особенности стратегии «мягкой силы», нацеленной на противодействие терроризму и экстремизму, которую начиная с 2006 года активно проводит правительство РФ. Раскрываются содержание и формы профилактической работы органов государственной власти, институтов гражданского общества и молодежных организаций по предупреждению экстремизма и терроризма. Определены особенности сотрудничества спецслужб РФ со СМИ в условиях медиа-информационного экстремизма.

Ключевые слова: терроризм, экстремизм, радикальные организации, медиа-информационное противодействие.

Sagan Olga. Policy and technologies of counteraction to extremism and terrorism in the Russian Federation

Several important factors are account for the urgency of the problem. First is the particular way of being modern wave of terrorism that characterizes the extraterritoriality and speed of increasing. Second factor is possibility of spread extremist ideas using modern information technology.

Key words: terrorism, extremism, radical organizations, media and information counteraction.

Ознакою нашого сьогодення стала поява на арені міжнародної політики нових політичних сил радикального й терористичного характеру, які у якості способу вирішення національних і міжнародних проблем обрали насилля. Як його особливий феномен, тероризм увійшов у життя багатьох країн і здійснюючи сильний психологічний тиск на масову свідомість здійснив неабиякий вплив на традиційне світосприйняття і світорозуміння. Масовізація терору і тероризму у новому столітті стала свідченням, що глобальний світ став малим і небезпечним. У першу чергу це пояснюється особливістю способу існування сучасної хвилі тероризму, яку характеризує екстериторіальність його походження, швидкість нарощування критичної маси у будь-якій країні світу й рекрутування у свої лави за

допомогою «мережевої спільноти» нових прихильників. Як показала сучасна міжнародна практика, від загрози тероризму не застрахована жодна країна світу, незалежно від її політичної ваги у світовій політиці, рівня економічного розвитку, обороноздатності та географічного розташування. Звідси в умовах розширення інформаційно-просторових меж терористичної загрози і можливостей для розповсюдження екстремістських ідей, які дають інформаційні технології, широкомасштабна протидія тероризму стає одним з пріоритетних завдань забезпечення національної безпеки будь-якої країни. Крім традиційних способів цієї діяльності нові можливості щодо протидії надає поєднання інформаційних технологій, політико-правового ресурсу держави і громадянського суспільства, де неабияка увага відводиться молодіжній аудиторії.

Аналіз останніх джерел та публікацій пов'язаних з проблемою тероризму в Російській Федерації (РФ) дає досить широкий спектр наукових пошуків щодо розуміння причин і наслідків цього явища. Про це свідчать праці А. Алізара, О. Хлобустова, В. Журавля, С. Сокута, А. Соловьева, А. Синицина, А. Манойлова О. Петренко, А. Баусіна, М. Бейліна, Д. Дубова, М. Ожевана, М. Требіна, В. Токаревського та інших авторів, які феномен тероризму розглянули як у політичному, соціальному, релігійному, культурному, інформаційному, так і в міжнародному аспекті. Однак у наявних дослідженнях проблема протистоянню тероризму як результату скоординованих дій держави і суспільства висвітлена ще недостатньо.

У новітній історії російської державності феномен тероризму є найбільш гострим і чутливим чинником суспільного життя. Можна сказати, що у його національному (російському) сплеску відобразилася вся гама проблем економічного, політичного, національного і релігійно-культурного характеру, які історично накопичилися в російському суспільстві і політичні амбіції лідерів сепаратистського руху, який особливо був помітним в республіках Північного Кавказу. Проте в організаційному плані цього явища як свідчать дані російських спецслужб тут не обійшлося без активного втручання зовні, що вказувало на діяльність закордонних розвідок. Вперше офіційно про це було заявлено на 1-му Всесвітньому конгресу інформаційних агентств, який проходив у Москві у вересні 2004 року і з трибуни 59-ї Сесії Генеральної Асамблеї ООН (вересень 2004). В особі міні-

стра закордонних справ С. Лаврова Росія звинуватила Захід у причетності до гучних терористичних актів, які мали місце у 2002-2004 роках на території РФ і у подвійних стандартах в підходах щодо їхньої оцінки¹.

Дипломатичний контекст заяв представників влади у кінці 90-х і початку 2000 років не міг приховати розчарувань Росії політикою «подвійних стандартів» з боку західних партнерів і тими моральними і політичними втратами, які несла країна від тероризму. В першу чергу це стосувалося республік Північного Кавказу, де сепаратизм й екстремізм досяг своєї крайньої точки. У суспільній свідомості Чеченська війна (1994) практично визначила рубіж миру і «гучної війни», у який вступила країна і який означав, що будь-хто і будь-де міг стати жертвою терору. Прикладом такого ходу подій стали гучні терористичні акти, які відбулися у містах РФ в 1995 – 2016 роках: м. Буйнакськ – Дагестан (захоплення заручників у лікарні, 1995 р.); м. Кізляр – Дагестан (захоплення заручників у родильному будинку, 1995 р.); м. Буйнакськ – Дагестан (вибух п'ятиповерхового житлового будинку 1999 р.); м. Москва (вибухи житлових будинків, 1999 р.); м. Москва (захоплення заручників в Театральному центрі на Дубровці, 2002 р.); м. Москва (вибух у Московському метрополітені, 2004 р.); м. Беслан – Північна Осетія (захоплення заручників у будівлі школи, 2004 р.); м. Москва (вибух в аеропорту Домодедово, 2011 р.); м. Волгоград (вибух на залізничному вокзалі, 2013 р.)². Перелік цих актів можна продовжувати і далі, проте він дає можливість зрозуміти масштаб і трагізм нової реальності, яку з собою приніс тероризм. Реакцією влади на зростання соціального напруження стало переосмислення керівництвом країни всієї попередньої політики боротьби з тероризмом, в межах якої були виділені центральні напрями роботи. Ними стали: 1) удосконалення нормативно-правової бази, 2) створення координуючого центру по боротьбі з тероризмом з широкими повноваженнями, 3) створення спеціальних сил «антитерор», 4) медіа й інформаційно-технологічна підтримка діяльності служб, які задіяні у протидії тероризму й екстремізму, 5) залучення у протидію тероризму й екстремізму громадянського суспільства і молодіжних рухів.

Протягом останніх 10 років антитерористична політика Росії зазнала суттєвих змін. Їхню спрямованість визначили такі ключові

документи як Стратегія національної безпеки РФ до 2020 року (2015), Концепція зовнішньої політики РФ (2016), Воєнна доктрина РФ (2016), Доктрина інформаційної безпеки РФ (2016), закон «Про протидію тероризму» (2006) та Концепція протидії тероризму в РФ (2009). Останнім двом документам у боротьбі з тероризмом належить особлива роль. Так, закон «Про протидію тероризму» вперше визначив принципи, понятійний апарат, зокрема, поняття «тероризму» та розгорнуту систему заходів з протидії. Закон дав чітко розуміння того, що протидія тероризму не обмежується діяльністю спецслужб та правоохоронних органів, це цілий комплекс заходів, реалізація яких покладається на низку федеральних органів виконавчої влади, органи державної влади суб'єктів Російської Федерації та органи місцевого самоврядування у межах їх повноважень. Суттєвою відмінністю нового закону є чітко встановлена персональна відповідальність посадових осіб за прийняття рішень, пов'язаних зі здійсненням заходів з протидії тероризму. У законі привернена увага місцевих органів влади на форми терористичної активності, які підпадають під дію антитерористичного законодавства, а саме: підбурювання до скоєння злочину терористичного характеру, поширення інформації або матеріалів, що закликають до здійснення терористичної діяльності або тих, що обґрунтовують чи виправдовують необхідність її здійснення³, на які влада повинна реагувати негайно.

Відповідно до цього закону у 2006 році Указом Президента РФ було створено Національний антитерористичний комітет (НАК), а також затверджено положення щодо його повноважень⁴. Для організації міжвідомчої взаємодії з попередження терористичних актів та управління контртерористичними операціями у його складі було створено Федеральний оперативний штаб (ФОШ).

Концепція протидії тероризму в РФ (2009) розвиває і уточнює основні положення антитерористичної політики Росії⁵. Якщо у Федеральному законі «Про протидію тероризму» мова йде про пріоритет заходів з попередження тероризму, то Концепція детально прописує проблеми і напрямки такої роботи. Передусім, в Концепції йдеться що виникнення та поширення тероризму в Росії обумовлено внутрішніми та зовнішніми чинниками. Зокрема, серед низки внутрішніх факторів наводиться й «неналежний контроль за поширення

ідей радикалізму, пропаганди насилля та жорстокості у інформаційному просторі Російської Федерації». Щодо зовнішніх факторів, то у документі значна увага приділяється 1) наявності в іноземних державах окрім таборів з підготовки бойовиків теологічних навчальних закладів, які поширюють ідеологію релігійного екстремізму, і які мають антиросійське спрямування, 2) поширенню ідей тероризму та екстремізму через інформаційно-телекомунікаційну мережу, а також через засоби масової інформації, 3) зацікавленості суб'єктів терористичної діяльності у широкому висвітленні своєї діяльності у засобах масової інформації з метою отримання найбільшого суспільного резонансу, 4) відсутності єдиного антитерористичного інформаційного простору на міжнародному та національному рівнях. На користь суттєвих змін у антитерористичній політиці Росії свідчить і те, що важлива роль у Концепції відводиться заходам попереджувального характеру, які несуть інформаційний (роз'яснення сутності тероризму та його суспільної небезпеки, формування стійкого неприйняття суспільством ідеології насилля, а також залучення громадян до участі у протидії тероризму) та культурно-освітній контент (пропаганда соціально значущих цінностей та створення умов для мирного міжнаціонального та міжконфесійного діалогу).

Нові орієнтирі антитерористичної боротьби відобразилися і в новій редакції Доктрини інформаційної безпеки РФ (2016)⁶. Метою документу став захист життєво-важливих інтересів особистості, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, які пов'язані із застосуванням інформаційних технологій у воєнно-політичних цілях. Звідси основними інформаційними загрозами національній безпеці Росії стали 1) можливості транскордонного обороту інформації все частіше використовуються для досягнення геополітичних, що суперечать міжнародному праву воєнно-політичних, а також терористичних, екстремістських, кримінальних та інших протиправних цілей на шкоду міжнародній безпеці та стратегічній стабільності, 2) різноманітні терористичні та екстремістські організації широко використовують механізми інформаційного впливу на індивідуальну, групову та суспільну свідомість з метою нагнітання міжнаціональної та соціальної напруженості, розпалювання етнічної та релігійної ненависті або ворожнечі, пропаганди

екстремістської ідеології, а також залучення до терористичної діяльності нових прибічників⁷.

На відміну від попередньої Доктрини інформаційної безпеки (2000) у новому документі акцентовано увагу на небезпеці інформаційно-психологічного впливу на індивідуальну та суспільну свідомість громадян РФ з боку іноземних спецслужб, а також терористичних та екстремістських організацій. До речі, поняття «екстремістські організації» стали розглядатися як чинник дестабілізації внутрішньополітичної ситуації в країні, і як такі, що одночасно можуть виступати резидентами іноземних спеціальних служб та міжнародних терористичних організацій.

Особливістю вищезазначених документів є і те, що вони стали основою місцевих (регіональних) нормативно-правових актів щодо протидії тероризму, які приймаються на рівні федеральних округів і республік. Лейтмотивом діяльності місцевої влади стало протидія тероризму на рівні духовної, культурної, освітньої й інформаційної складових буття соціуму, де можливості надихачів та носіїв терористичної ідеології визначаються знанням місцевої соціальної проблематики і безпосереднім спілкуванням з аудиторією, наприклад, як це відбувається в офіційних й сектантських релігійних закладах та через акаунти і форуми в соціальних мережах Internet⁸.

У політиці антитерористичної діяльності РФ провідна роль належить НАК. Ефективність його роботи в першу чергу забезпечують інформаційні технології, активна інформаційна політика й широкий діалог з громадянським суспільством, зокрема, науковими та освітніми установами, бізнес-спільнотою, релігійними об'єднаннями, неурядовими організаціями, засобами масової інформації тощо. Найвдалішим проектом НАК у протидії тероризму можна вважати те, що у відповідності до чинного законодавства у всіх регіонах країни створені антитерористичні комісії (АТК), які очолюють голови суб'єктів РФ та оперативні штаби, які очолюють начальники територіальних органів безпеки. Відомо, що наразі завершується створення відповідних структур й у первинній ланці управління – муніципальних структурах, що дозволить завершити у повному об'ємі формування єдиної вертикалі антитерористичної системи від федерального до місцевого рівня. Для забезпечення на постійній основі функціонування НАК та ФОШ, аналізу стану загальнодержав-

ної системи протидії тероризму, підготовки необхідних пропозицій з її оптимізації, а також для здійснення контролю та надання практичної та методичної допомоги антитерористичним комісіям та оперативним штабам в регіонах Росії, у складі ФСБ створено апарат НАК. Таким чином, організаційна основа протидії тероризму на сьогодні представлена у вигляді двох взаємопов'язаних вертикалей, які здійснюють управління антитерористичними заходами в РФ. Першу з них складають структури, які координують роботу органів виконавчої влади з профілактики тероризму, а також мінімізації та ліквідації його проявів: НАК та АТК. Другу вертикаль – структури, які здійснюють управління заходами з боротьби з тероризмом: ФОШ та оперативні штаби в регіонах⁹.

Така система забезпечує комплексний підхід у рішенні питань по трьом напрямам протидії тероризму: 1) його попередженню, виявленню та послідовному усуненню причин та умов, які сприяють скоєнню терактів; 2) боротьбі з тероризмом; 3) мінімізації та ліквідації наслідків його проявів.

Завдання попередження і виявлення можливих терористичних актів НАК вирішує за допомогою інформаційних технологій й інструментарію, який вони надають для користувачів Internet простору. Враховуючи те, що кіберпростір став місцем і ресурсом здійснення терористичних задумів і атак, то цьому ресурсу НАК приділяє неабияку увагу. Першим кроком у політиці контролю за кіберпростором стало переведення всіх органів і структур державної влади на операційні системи власного виробництва. В першу чергу це стосувалося стратегічно важливих галузей промисловості, структур безпеки, оборони та державного управління¹⁰. Вже з березня 2014 року посадовцям було заборонено використовувати будь-які сервіси Google та планшети iPad, наприкінці 2015 року у державних та муніципальних закладах РФ заборонено використання програм іноземного виробництва, а з 1 січня 2016 року вступила в силу постанова уряду Росії про введення обмежень на закупівлю російськими державними органами зарубіжного програмного забезпечення¹¹.

Другим, що ФСБ як структурний елемент НАК залучило всіх провайдерів Internet послуг та операторів мобільного зв'язку до співробітництва, з метою контролю проходження різноманітної ін-

формації, яка може мати терористичний характер. Слід зауважити, що цей спосіб контролю кіберпростору у діяльності спецслужб є універсальним і ним однаковою мірою користуються практично всі країни. Наприклад, ним користуються спецслужби США, Великої Британії, Франції та інших країн світу. Для виконання цього завдання в РФ вже у 1996 році була створена система СОРЗ («Система технічних засобів для забезпечення функцій оперативно-розшукових заходів»), яка забезпечує прослуховування всіх телефонних переговорів, а в 2000 року СОРЗ-2, яка протоколює всі запити до Internet. Відповідно до сучасного російського законодавства оператори стільникового зв'язку повинні зберігати інформацію, яка носить оперативний характер. До неї віднесено паспортні дані абонентів, інформацію про розрахунки за послуги зв'язку, з'єднання, трафіку та номери абонентів, факти інтернет-сесій, весь трафік деяких обраних абонентів за 12 годин¹².

Тим не менш, державою здійснюються спроби зобов'язати операторів зв'язку за свій рахунок зберігати запис інтернет-трафіку, повідомлень та голосових розмов всіх абонентів за останні три роки. Формально на прослуховування розмов та читання електронної пошти необхідна санкція суду, і у позасудовому порядку можливо отримувати лише «непрямі» дані – наприклад, інформацію про сам факт та час виклику з даного телефону. Однак, за деякими даними¹³ з 2007 по 2015 рр. близько 6% населення країни піддавалося прослуховуванню. Спостерігається ще одна тенденція, а саме, прагнення уряду РФ створити систему централізованого збору та зберігання персональної інформації, яка буде мати особливий портал для контролю за поширенням персональних даних. На портал будуть внесені паспортні дані, телефони, електронну пошту, фотографії та іншу інформацію, зібрану в тисячах незалежних точках збору персональних даних¹⁴.

Прагнення зберігати анонімність при роботі в Інтернеті змушує частину інтернет-користувачів застосовувати різні способи шифрування інформації, використовувати анонімайзери, проксі-сервери та подібні інструменти. За оцінкою Роскомнагляду, доля шифрованого трафіку в Росії в 2015 році склала близько 15%, а у 2016 році може перевищувати 20% (за даними «Ростелекому», доля шифрованого трафіку в його мережі складає близько 50%). Реакцією на таку си-

туацію стало створення у квітні 2016 року Національним антитерористичним комітетом РФ робочої групи для обговорення питань регулювання шифрованого трафіку, який знижує можливості держави здійснювати ефективний контроль комунікацій в Мережі¹⁵.

Незважаючи на закиди окремих НУО щодо порушення конституційних прав громадян (наприклад, права на таємницю зв'язку), застосування «м'якої» форми контролю за резидентами Internet залишається незмінною. Доказом цього є статистичні дані за 2016 рік. Відповідно до матеріалів відкритого видання НАК, у 2016 році спецслужбам Росії вдалося попередити більше 40 злочинів терористичного характеру. Зокрема, було ліквідовано два осередки ІДІЛ, які готували вибухи у Москві, Петербурзі та у містах Уралу¹⁶. Перший заступник керівника апарату Національного антитерористичного комітету І. Кулягін повідомив про ліквідацію майже півсотні майстерень та лабораторій з виготовлення, ремонту, переробці стрілецької зброї, саморобних вибухових пристроїв, що у півтора рази більше, ніж у минулому році, а також знешкодження 199 вибухових пристроїв, вилучено більше 130 кілограмів вибухових речовин, близько 3 тисяч мін, снарядів, гранат, більше 800 одиниць вогнепальної зброї, близько 160 тисяч патронів. За 2016 рік силовики затримали майже тисячу потенційних терористів, ліквідували – 140. Серед них майже три десятки ватажків банд. формувань. Крім того, враховуючи те, що наразі головним способом вербування та «зараження» терористичною ідеологією є Інтернет, минулого року було заблоковано десятки тисяч екстремістських ресурсів¹⁷.

Все складніше у бойовиків складається з фінансами. Минулого року в Росії заблокували більше 2000 осіб, причетних до терористичної діяльності. Утримувати велике екстремістське угруповання зараз вже не вигідно. Як запевняють спеціалісти, все частіше завдання приходять Інтернет каналами з-за кордону через вербувальників, які керують невеликим групам людей¹⁸.

Керівник Інформаційного центру НАК А. Пржездомский повідомив про появу нової категорії, так званих, банд-одноднівок для здійснення разових акцій. Вони не пов'язані з іншими осередками й їм не потрібно отримання санкцій. Вони орієнтовані лише на скоєння лише одного злочину – терористичного акту, вбивства якогось чиновника, співробітника правоохоронних органів¹⁹.

Одним з пріоритетів державної політики протидії тероризму є попереджувально-профілактична робота. В регіонах реалізується комплексний план протидії ідеології тероризму на 2013 – 2018 роки, де значна увага приділяється, перш за все, профілактиці деструктивних процесів у молодіжному середовищі. Головним чином зусилля зосереджуються на формуванні (удосконалення) механізмів захисту інформаційного простору та населення від ідеології тероризму та екстремізму; удосконаленні системи інформаційної протидії тероризму, яка передбачає використання можливостей органів державної влади, правоохоронних органів та спецслужб, суспільних організацій, вчених, спеціалістів у сфері релігійних відносин, освіти, культури та мистецтва, ЗМІ, бізнес-спільноти у здійсненні діяльності у даному напрямі; формуванні соціально-політичних правових та інших основ для ефективної протидії ідеології тероризму та екстремізму; проведення комплексу інформаційно-пропагандистських антитерористичних заходів та патріотичному вихованню молоді з метою неприйняття нею ідеології насилля, релігійної та національної нетерпимості; проводяться заходи зі зменшення її радикалізації та попередження залучення до екстремістської та терористичної діяльності, у здійсненні яких активно задіяні структури громадського суспільства, наукова, творча інтелігенція, недержавні організації, широкі верстви громадськості²⁰.

Зусилля НАК спрямовуються на кардинальне підвищення ефективності протидії ідеології тероризму, для чого Комітет вважає за необхідне поставити надійні бар'єри на шляхах її проникнення у суспільну свідомість, змінити правову психологію людей, досягти відторгнення абсолютно більшістю населення, зокрема молоддю, самої думки про можливість застосування терористичних методів для врегулювання територіальних, соціальних, конфесійних, культурних та будь-яких інших проблем та протиріч. Для досягнення цієї мети за участю НАК створюється інфраструктура виховної роботи з молоддю, основу якої складають інститути громадського суспільства, наукової спільноти, освітні заклади та засоби масової інформації. Останні будуть сприяти формуванню позитивної суспільної свідомості.

Доречи, відповідно до рішення Національного антитерористичного комітету від 14 жовтня 2008 року його апаратом один раз на

півріччя видається відкрите науково-практичне періодичне видання Вісник Національного антитерористичного комітету. Зазначений Вісник призначено для інформування членів Національного антитерористичного комітету, Федерального оперативного штабу, повноважних представників Президента Російської Федерації у федеральних округах, голів антитерористичних комісій та керівників оперативних штабів у суб'єктах Російської Федерації, інших посадових осіб, які беруть участь у рамках своєї компетенції у протидії тероризму, а також широкого кола зацікавлених наукових та освітніх організацій, суспільних об'єднань, муніципальних утворень з питань протидії тероризму²¹.

Зокрема, відповідно до, даних видання Вісника Національного антитерористичного комітету, присвяченого 10-річчю створення НАК, за десять років Національним антитерористичним комітетом було проведено 56 засідань, 10 з яких відбулися у суб'єктах РФ. Переважно це були регіони Південного, Північнокавказького федеральних округів. В межах цих засідань були прийняті рішення з 160 актуальних проблем протидії терору. Крім того, завдяки своєчасно прийнятим органами безпеки та правопорядку заходам викрито підготовку більше ніж 700 злочинів терористичної спрямованості²².

В межах політики протидії тероризму й екстремізму серед різноманітних груп населення особлива увага приділяється молоді. Вирішення цього завдання відбувається в межах Концепції протидії тероризму (2009), а сама робота носить комплексний характер. До інформаційного протиборства залучені засоби масової інформації, інститути громадського суспільства, наукова, освітня та бізнес-спільноти. Контент інформаційної діяльності націлений на формування стійкого неприйняття суспільством ідеології тероризму у будь-яких його проявах; захисту інформаційного простору Росії від проникнення до нього ідей, що виправдовують терористичну діяльність; формування та удосконалення законодавчих, нормативних, організаційних та інших механізмів, які сприяють ефективній реалізації заходів з протидії ідеології тероризму. З цією метою під керівництвом Міністерства освіти та науки Росії були внесені корективи до учбових програм загальноосвітніх організацій з предметів «Основи безпеки життєдіяльності» та «Суспільствознавство», розроблені відповідні учбові посібники. Впроваджені громадські

технології виховної роботи з молоддю. Виділені основні напрями та пріоритетні проблеми наукових досліджень у сфері профілактики тероризму. З метою обміну досвідом під егідою НАК щорічно проводяться науково-практичні конференції. Крім того, здійснюється адресна профілактична робота з категоріями населення, які найбільш схильні до ідеології тероризму, зокрема з молоддю, з колишніми учасниками банд-формувань, з особами, які відбувають покарання за екстремістську та терористичну діяльність. Для захисту інформаційного простору Росії на постійній основі реалізуються заходи з виявлення та недопущення проникнення екстремістських матеріалів до Internet простору, засобів масово інформації та печатні видання (зокрема навчальну літературу). Одночасно проводиться робота зі своєчасного та об'єктивного інформування населення про терористичні загрози та заходи, що приймаються федеральними органами виконавчої влади з протидії тероризму²³.

Створений в 2010 році у складі Комітету Інформаційний центр (ІЦ НАК) отримав визнання медіа спільноти за оперативність у розповсюдженні достовірних відомостей про контртерористичні операції, які проводяться та інші заходи з припинення діяльності бандпідпілля, а також за сприяння журналістам у підготовці відповідних репортажів та статей. За період своєї діяльності ІЦ НАК розповсюджено більше 700 офіційних повідомлень, а кількість посилок на цей ресурс в ЗМІ та Інтернеті перевищило 450 тисяч. Зокрема, офіційний Internet портал НАК став одним з самих насичених ресурсів «всесвітньої мережі» з антитерористичної тематики, до якого проявляють інтерес не тільки російські, але й зарубіжні користувачі²⁴.

Успішно діє і Федеральна Цільова Програма (ФЦП) «Антитерор». Цей проект став продуктом закону «Про протидію тероризму», а сама програма розраховується на 2-3 роки і носить оперативно-прикладний характер. Це означає, що заходи, які плануються, носять проблемно-цільову спрямованість і відповідають особливостям терористичної загрози конкретного регіону. Прикладом цього підходу може слугувати ФЦП «Антитерор (2009-2012 рр.)», де серед сімдесяти заходів Програми особлива увага була зосереджена на створенні учбової бази для підготовки спеціалістів антитерористичних підрозділів, формуванні єдиного інформаційного середовища, а

також введенні в експлуатацію нових технічних засобів з виявлення та припинення терористичної діяльності²⁵.

На користь обраного напрямку антитерористичної політики свідчать дані щодо заходів, які щорічно проводяться з метою запобігання тероризму та формування єдиного інформаційного простору в РФ. Наприклад, відповідно до даних щорічного вісника НАК серед найбільш значущих організаційних заходів у сфері протидії тероризму з вересня 2015 року по квітень 2016 року слід відмітити II Всеросійську науково-практичну конференцію «Протидія ідеології тероризму та екстремізму в освітній сфері та молодіжному середовищі» (15-16 09. 2015 р., м. Москва); перший Всеросійський семінар-нарада керівників патріотичних об'єднань (25-28 10. 2015 р., м. Москва); науково-практичну конференцію «Форми та методи протидії поширенню ідеології екстремізму та тероризму серед молоді. Роль та завдання освітніх організацій» (26.11. 2015 р. під егідою Міністерства освіти та науки Росії); міжрегіональну науково-практичну конференцію «Протидія ідеології екстремізму та тероризму в молодіжному середовищі» (21.04. 2016 р., м. Ростов-на-Дону) тощо²⁶.

Заслуговує на увагу практика залучення молоді до заходів з метою антиекстремістського та антитерористичного виховання. Так, ФСБ РФ проводить щорічний конкурс на кращі роботи з літератури та мистецтва щодо діяльності органів федеральної служби безпеки. З 2006 року Конкурс проводиться щорічно, демонструючи політику «розумної відкритості» відомства, розвитку та зміцнення його зв'язків з громадським суспільством. Під час Конкурсу здійснюється відбір кращих робіт, в яких на високому художньому рівні створено образ співробітника органів безпеки, найбільш об'єктивно відображена їх діяльність²⁷. Під егідою НАК і за підтримки Міністерства освіти та науки РФ щорічно проходить Північнокавказький молодіжний форум «Машук». Форум є соціально-освітнім проектом, спрямованим на виявлення та підтримку ініціатив активних молодих громадян ПКФО у сфері економіки, права, політики, журналістики, науки та інновацій, інформаційних технологій, громадського суспільства, мистецтва та культури, здорового способу життя. Молоді журналісти та блогери, спілкуючись з представником ІЦ НАК, отримують необхідні знання з питань висвітлення заходів

щодо боротьби з тероризмом. З метою наглядної демонстрації ролі мас-медіа у формуванні суспільної думки молодих людей здійснюється розбір характерних прикладів з телевізійних сюжетів та публікацій, які висвітлюють протидію тероризму, зокрема, підготовлених за матеріалами ІЦ НАК²⁸.

Виходячи з наведеного аналізу можна стверджувати, що політика протидії екстремізму і тероризму, яку починаючи з 2006 року вбудовує РФ, перш за все, переслідує мету попередження цих соціально-загрозливих явищ. За рахунок збільшення інформованості населення, координації дій між органами державної влади, громадянським суспільством, ЗМІ і структурами, які відповідають за цю роботу, керівництву Росії вдалося знайти ефективну відповідь на чи найголовнішу загрозу нового століття. Аналіз найтипівіших практик протистояння екстремізму і тероризму, які склалися в РФ за останні роки, показує тенденцію до активізації в цій роботі як ресурсу інформаційних технологій, так і людської свідомості, яка у часи гострих соціальних викликів може виявляти як громадянську зрілість, так і «розгубленість».

1. *Ильичев А.* Для нас одинаково важны и демократия и стабильность // Известия. 2004. 25 сентября; Баусин А. Россия представила миру план борьбы с чеченским терроризмом // Известия. 2004. 25 сентября. 2. *Вікіпедія.* Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org>. 3. *Федеральный закон* «Про протидію тероризму» від 6 березня 2006 р. № 35-ФЗ (в редакції Федерального закону від 31 грудня 2014 р. № 505-ФЗ). URL: <http://jurconsult.net.ua/zakony-stran-sng/13709-Federal-nyiy-zakon-Rossiiyskoiy-Federacii-ot-6-marta-2006-goda-35-FZ-O-protivodeiystvii-terrorizmu-Po-sostoyaniyu-na-28-06-2014.html>. 4. *О мерах по противодействию терроризму*: Указ Президента Российской Федерации от 15 февраля 2006 года №116. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_118476/. 5. *Концепция противодействия терроризму в Российской Федерации*: утверждена Президентом Российской Федерации 5 октября 2009 года. URL: [Електронне джерело]. – Режим доступа: <http://docs.cntd.ru/document/902180267>. 6. *Доктрина информационной безопасности Российской Федерации* 2016 года. URL: <https://rg.ru/2016/12/06/doktrina-infobezobasnost-site-dok.html>. 7. Там же. 8. *Журавель В.* Актуальные проблемы противодействия терроризму. Москва: Право и безопасность. 2010. № 2 (27) С. 71-79. 9. *Система противодействия терроризму сложилась в России под эгидой НАК*. URL: https://ria.ru/defense_safety/20160310/1387554200.html#ixzz42TpIqQ4. 10. <http://globalist.org.ua/novosti/society-news/technology-news/rossijskijj-linux-no56451.html>; *Путин распорядился перевести власти на Linux*. URL: http://garantcomp.3dn.ru/news/putin_rasporjadilsja_perevesti_vlasti_na_linux/2011-02-11-1186. 11. *Правительство* отказалось от iPad из-за угроз

безопасности. URL: <http://www.forbes.ru/news/252987-pravitelstvo-otkazalos-ot-ipad-iz-za-ugroz-bezopasnosti>; Медведев запретил госорганам использовать иностранные программы. URL: http://www.rusdialog.ru/news/45873_1448034156; Россия ввела ограничения на госзакупки зарубежного программного обеспечения. URL: <http://www.vz.ru/news/2016/1/4/787182.html>. **12.** Ализар А. Российские операторы подсчитали, сколько стоит хранение звонков всех абонентов на протяжении 3 лет. URL: <http://regnum.ru/news/1683920.html>. **13.** Ализар А. Под прослушку попало 6% населения России. URL: <http://geektimes.ru/post/275852/>. **14.** Ализар А. Государство соберёт персональные данные россиян везде, где можно, и будет хранить централизованно. URL: <http://geektimes.ru/post/276214/>. **15.** Ализар А. В России берут под контроль шифрованный интернет-трафик. URL: <http://geektimes.ru/post/274584/>. **16.** НАК рассказал о предотвращении 40 терактов в 2016 году. URL: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=2849494>. **17.** Там же. **18.** Там же. **19.** Там же. **20.** Вестник национального антитеррористического комитета № (1)2010 С. 58-65. URL: http://nac.gov.ru/sites/default/files/vestnik_NAK_2010_1.pdf. **21.** Вестник национального антитеррористического комитета. URL: <http://nac.gov.ru/publikacii/oficialnye-izdaniya-nak/k-svedeniyu-avtorov-i-chitateley.html>. **22.** Вестник национального антитеррористического комитета «10 лет НАК» С. 28-35. URL: http://nac.gov.ru/sites/default/files/nak_2_13_int_nov.pdf. **23.** Там же. **24.** Там же. **25.** НАК работает над созданием федеральной целевой программы «Антитеррор». URL: <https://ria.ru/politics/20070313/61922115.html>. **26.** Вестник национального антитеррористического комитета № 1(14)2016 С.114-121. URL: http://nac.gov.ru/sites/default/files/nak_1_14_dlya_sayta.pdf. **27.** Там же. **28.** Там же.

Sagan Olga. Policy and technologies of counteraction to extremism and terrorism in the Russian Federation

Several important factors are account for the urgency of the problem. First is the particular way of being modern wave of terrorism that characterizes the extraterritoriality and speed of increasing. Second factor is possibility of spread extremist ideas using modern information technology.

Research policy applies to combating extremism and terrorism in Russia. The content of the policy is reflected in the following areas: 1) improve the regulatory framework; 2) the creation of a coordination center to combat terrorism with broad powers; 3) the creation of special forces "anti terror"; 4) The media and information-technology support service activities to counter terrorism and extremism; 5) involvement in countering terrorism and extremism civil society and youth movements. Measures system against extremism and terrorism were analyzed in the legal documents that have been adopted over the years 2006-2016. The functions of intelligence, law enforcement, federal executive authorities, state authorities of the Russian Federation and local governments were analyzed.

Role in the implementation of the Concept of combating terrorism in the Russian Federation (2009) was studied during the period. National Committee for Combating Terrorism (NAC) were considered separately as part of scientific research.

Attention is paid to measures of preventive nature. These measures are: Informative (explanation of the nature of terrorism, public danger, the formation of a sustainable society opposition to the ideology of violence, involving citizens in combating terrorism); Culture and Education (promotion of socially significant values and create conditions for a peaceful interethnic and interfaith dialogue); Patriotic content.

Prevention among young people is one of the main priorities of state policy to combat terrorism. Comprehensive Plan on combating terrorism ideology 2013 - 2018 years was given a fair amount of attention. The main emphasis is on work among the youth. Tools preventing extremism and terrorism in the Internet space and its sites were fully disclosed. Attention is paid to the policy to take control of the national segment of the Internet space. Consecutive course is aimed at equipping of state and national security software programs and computer engineering samples by its own production.

Key words: terrorism, extremism, radical organizations, media and information counteraction.